

ТЕМА 6. КУЛЬТУРА УКРАЇНИ XVII - XVIII СТ.

План

1. Особливості та світогляд культури Нового часу.
2. Козацтво як культурне явище.
3. Українське Просвітництво XVII-XVIII ст.
4. Художня культура Нового часу.

XVII–XVIII сторіччя – це епоха становлення європейських національних культур, панування абсолютизму у ряді провідних європейських країн, наукової революції, колоніальних війн, меркантилізму та принципів вільної конкуренції в економіці, лібералізму в політиці, відкритої боротьби із застарілими феодальними формами у суспільному житті та культурі, що завершилася Великою Французькою революцією 1789-1794 рр. XVIII ст. – вік Розуму, епоха Просвітництва та вільнодумства.

Для людської спільноти Нового часу властива нова суспільна свідомість та нові капіталістичні відносини. Нарешті *національні держави* остаточно замінили величезну космополітичну імперію і Європа вже існувала як конгломерація національних спільнот, кожна з яких відстоювала власні інтереси. Поступово сформувався новий прошарок суспільства – буржуазія. В масовій свідомості європейців відбувалися важливі соціально-психологічні зрушення, серед найважливіших – *виникнення ідеалу республіканського устрою*. В основі республіканського ідеалу насамперед *ідея рівності та орієнтація на визнання прав більшості*. Важливо, що авторство першої в Європі державної конституції належить українському гетьману **Пилипу Орлику**. Складена ним разом з козацькою старшиною угода 1710 р. «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького» отримала назву «Конституція П. Орлика». Вона складалася із 16 статей і була діючим нормативним документом на Правобережній Україні до 1714 р. *Уперше в Європі було вироблено реальну модель вільної, незалежної держави, заснованої на природному праві народу на свободу й самовизначення, модель, що базувалася на незаних досі демократичних засадах суспільного життя.*

В цю епоху змінювалося відношення до релігії, поширювались вільнодумні ідеї, що були пов'язані з релігійно-філософськими вченнями – *пантеїзмом*, за яким бог ототожнюється з природою, розчиняється в ній, та *деїзмом*, що визнає бога першопричиною світу, але заперечує його втручання в явища природи й

суспільного життя. Вже у XVIII ст. одним з напрямів духовного життя Європи стало прагнення до секуляризації культури, тобто максимального розвитку в ній незалежних від церкви світських засад.

Вперше саме світогляд Нового часу отримав філософське обґрунтування, яке було реалізовано у межах раціоналізму та емпіризму. **Раціоналізм** (лат. ratio

– розум) визнає єдиним джерелом пізнання світу розум. Засновником класичного раціоналізму вважають французького філософа і математика **Рене Декарта** (1596–1650), який вимовив: «Cogito ergo sum» (Я мислю – отже, існую). Принцип декартівського раціоналізму презентував мислення, яке надавало людському існуванню справжнього сенсу. *Розум здатний істинно осмислити існуючу реальність і не допускає можливості отримати хибних знань внаслідок пізнавальної діяльності, якщо розум помиляється, то лише через емоції і волю.* **Емпіризм** (лат. empiricus – чисто практичний) основи якого закладені англійським філософом **Френсісом Беконем** (1561–1626), що особливу увагу приділяв науковим знанням, які необхідно перевіряти та використовувати на практиці. Завдяки поширенню нового світогляду у XVII ст. в Західній Європі розпочався загальний прогрес знань, що був необхідним для промислового виробництва, торгівлі та мореплавання. Це була справжня наукова революція, що ознаменувалася значними відкриттями у галузі природознавства, технічними винаходами. *Науковець вже не просто споглядав, він став експериментатором.* Геніальний англійський учений **Ісак Ньютон** (1643–1727) сформулював основні закони класичної механіки, ним створено загальну картину безконечного Всесвіту. Було закладено основу багатьох сучасних наук, наприклад, англієць У. Гарвей відкрив кровообіг та започаткував фізіологію; італійський фізик Е. Торрічеллі винайшов барометр і започаткував метеорологію; А. Цельсій запропонував температурну шкалу; А.-Л. Лавуазьє є одним із засновників сучасної хімії та термохімії; К. Лінней створив систему класифікації живих істот; Г. Лейбніц заснував аналітичну геометрію, диференційне та інтегральне обчислення. *У результаті прогресу експериментального природознавства і математики вироблялось механіко-матеріалістичне уявлення про природу та її закони, яке найповніше відображено у класичній праці І. Ньютона «Математичні начала натуральної філософії» (1687).*

Наука набула нового статусу та сучасної структури. Поруч з університетами спостерігаємо академії наук, які спеціалізувалися на теоретичних дослідженнях. Наукові знання, що раніше були надбанням вузького кола вчених, стали поширюватись на всі суспільні верстви. *Віра у могутність людського розуму, в його безмежні можливості, у прогрес науки, що створювала умови для економічного і соціального добробуту, – такий пафос цієї епохи.*

Українська культура Нового часу розвивалась в умовах важкої, сповненої героїки боротьби народу за свою незалежність і державність, кульмінацією якої стала визвольна війна під проводом **Богдана Хмельницького** 1648- 1654 рр. Це була *епоха нових якісних змін в духовному житті України, що пов'язані з формуванням національної самосвідомості*. На XVII-XVIII ст. припадає розквіт вітчизняної культури за часів гетьманування **Івана Мазепи, Івана Скоропадського та Кирила Розумовського**. Але не зникла національна енергія й від кінця XVIII ст., за словами Є. Маланюка, наступало її «переключення» з політики на культуру. Цінності та новації культури Західної Європи XVII-XVIII ст. своєрідним чином ширилися територією України того часу. Але українська культура формувалася в інших умовах, бо сприяли їй свої історичні та політичні обставини. *Самою могутньою, рушійною силою та своєрідним явищем вітчизняної культури цього періоду стало козацтво та козацька культура*.

Слово *козак* в перекладі з тюркської мови значить *вільний*. До появи українських козаків були на нашій території козаки татарські. Заснувалося козацтво в Україні (перша згадка 1499 р.) на островах пониззя Дніпра, де був створений військовий табір – *Запорізька Січ*. Козаки – проміжний стан між шляхтою та селянами; від селян їх відрізняла воля, а від шляхти те, що вони не могли бути власниками селян. Зрозуміло, що спочатку козацтво було неупорядкованим, але князь Д. Вишневецький у середині XVI ст. заснував на о. Малій Хортиці оборонний замок, що став базою козаків. На Січі жили не лише козаки, а й ті, хто здобував козацьке звання. Козацтво поділялося на *січове* та *зимове*. Зимові козаки (*зимовчаки* або *сидні*) жили поза Січчю, не називалися лицарями, бо мали сім'ї та маєтки, вважалися підданими товаришів, але у випадку війни служили нарівні з усіма. У Січ приїжджали люди усіх національностей, що свідчить про мультикультуралізм козацтва вже в ті часи. Кожний з них повинен був сповідувати *символ віри запорожців, що складався з п'яти пунктів*. Це: 1) православне віросповідання; 2) присяга на вірність православному володарю; 3) спілкування українською мовою; 4) безшлюбність; 5) проходження курсу військового навчання протягом семи років.

Суттєвою ознакою козацької культури була *релігійність та особливе відношення до церкви*. Відомий дослідник козацтва Д. Яворницький зазначав, що у їхньому середовищі ніколи не було розкольників, лжевчень, заборонялися пропаганда чи сповідування інших релігій. Запорозькі козаки – глибоко віруючі люди, що послідовно дотримувалися православної віри. Була встановлена практика щоденного богослужіння за чернечим чином православної церкви, що вимагав від священників виголошення проповідей українською мовою. *Головну мету свого життя запорожці вбачали у боротьбі з ворогами церкви й віри*. Як і старшина, рядові козаки були вільними і не мали маєтності. Цікаво, що коза-

цтво демонструвало особливо безтурботне ставлення до майна. М. Попович зазначає, що до «військової здобичі козак жадібний, проте годилося пропити все здобуте в бою, ще й залізти в борги». Таким чином, ми уявляємо собі розуміння козацтвом християнських засад та спробу їх вийти за рамки повсякденного, побутового часу у вічність.

Значну роль відігравала освіта. Не випадково іноземці згадували козацьку Україну грамотним краєм. В Запорозькій Січі козаків обов'язково навчали грамоті, козацькі старшини були письменними, читали закордонні європейські журнали, мали домашні бібліотеки. Сільські громади своїм коштом утримували вчителів, дбали про шкільні будівлі. *Запорозький уряд на чолі з кошовим отаманом постійно виявляв піклування про створення розгалуженої системи освіти.* Січових школярів навчали читанню, співу, письму, а також основам військового мистецтва. Відомо про існування у XVII ст. «Козацької читанки», де містилися відомості з історії, географії, літератури. У монастирських школах хлопців навчали грамоті, письму та Закону Божому. Церковнопарафіяльними називали школи вокальної музики та церковного співу.

Могутнім впливом козацтва позначені різноманітні явища художньої творчості. Саме в Січі розвинулося своєрідне явище української народної культури – *кобзарство*. Кобзарі були поетами й усними літописцями, оспівуючи бойову славу. Українські народні пісні XVII-XVIII ст. є своєрідним історичним джерелом, при цьому достовірність, певна точність поєднуються в них з душевною схвильованістю. Поетичним літописом козацького життя були також *народні думи*, стиль яких завжди описовий, широкий та образний, а зміст захоплює вірністю зображення, глибиною почуттів. Наприклад, думи «Хмельницький і Барабаш», «Смерть Богдана Хмельницького», «Козацьке життя» вражають читача реалістичністю відтворення подій. У формуванні української національної самосвідомості великого значення набули *козацькі літописи*. Вже наприкінці XVII ст. вони існували у вигляді систематичних історичних оглядів, наприклад, літописи **Пантелеймона Кохановського** та **Леонтія Боболинського**, **Григорія Грабянки** та **Самійла Величка**. Писалися літописи простим стилем та народною мовою (*наріччям козацьким*), а їх зміст завжди складали події часів Б. Хмельницького. Автори літописів – самі козаки або ті, хто з ними товаришував. *Козацькі літописи знаменували перехід до власне історичної науки, від хронологічного переліку подій до їх осмислення й прагматичної інтерпретації.*

Справжньою перлиною української культури Нового часу в архітектурі став оригінальний *козацький собор* – це ірраціональний образ світу, що знайшов відображення у камені. Його бані зеленого та блакитного кольору прикрашені золотом або обліплені золотими зірками. Саме козацький собор став утіленням

народної мрії про небо на землі. Зразки таких архітектурних пам'яток знаходяться у Ніжині, Києві, Ромнах, Глухові, Ізюмі.

Шедевром народного мистецтва XVII–XVIII ст., самобутнім явищем української культури стала *картина-парсуна із зображенням козака Мамаю*. Цей образ – *відображення-емблема визвольної боротьби народу на чолі з козацтвом та селянського руху*. Козак-бандурист зображувався на стінах і дверях, скринях і кахлях, навіть на вуликах, однак саме картинний образ Мамаю набув найбільшої популярності в народі. Мамай XVII–XVIII ст. суто українське художнє явище; тому і ототожнювався з відомими козацькими ватажками та месниками Іваном Нечаєм, Семеном Палієм, Максимом Залізняком.

Таким чином, козацтво – це складне й багатогранне культурне явище, завдяки якому у середині XVII ст. була утворена українська держава. Саме з козацького середовища вийшла нова національна аристократія, якої так бракувало Україні, й саме вона брала на себе утвердження державності, розвиток освіти та опікування мистецтвом. *Виникло нове, відповідне часові світовідчуття, змінився менталітет українців, бо став реальним зв'язок часів: Україна виступила як правонаступниця демократичних засад Київської Русі*. Була відновлена мова, віра, зароджувалася нова естетична культура, в якій риси європейського Нового часу поєднувалися з національною специфікою України. Тому і визначають цей період як *козаччина, козацько-гетьманська чи героїчна доба вітчизняної культури*.

Просвітництво – це *духовний рух європейського суспільства*, перші ідеї якого зародилися в Англії кінця XVII ст., передусім в філософії **Джона Локка** (1632–1704). У другій пол. XVIII ст. Просвітництво досягло розквіту у Франції. Серед визначних осередків Просвітництва була і Німеччина. Термін *просвітництво* вперше використаний Вольтером та **Йоганом Готфрідом Гердером** (1744–1803). Родоначальник німецької класичної філософії **Іммануїл Кант** (1724–1804) пропонував розглядати Просвітництво як необхідну історичну епоху розвитку людства, сутність якої полягає у широкому використуванні розуму задля реалізації соціального прогресу. Для нього Просвітництво – виявлення родової сутності людства. *Головна мета нового духовного руху – критика засад феодальної ідеології, релігійних забобонів в боротьбі за віротерпимість, за свободу політичної та філософської думки; за науку проти містики, за свободу дослідження проти її придушення авторитетом*. Також визначальною була орієнтація на визнання значущості всіх народів, поряд з поступовим утвердженням *космополітизму* (грец. *kosmopolitēs* – громадянин світу). Впевненість у природній рівності людей, їх однаково високих можливостях і здібностях була основою формування ідеалу людини цієї епохи. *Панувала ідея про можливість*

гармонії розуму і почуттів в суспільстві і в людині, що досягалася завдяки вихованню.

Українське Просвітництво виникло на основі гуманізму і Реформації та сприяло створенню оригінальної наукової традиції для розвитку філософії та науки Нового часу. Визначним центром українського Просвітництва була Києво-Могилянська академія. У 1631 р. митрополит Київський і Галицький **Петро Могила** (1596–1647) заснував вищу Лаврську школу, яка після злиття з Київською братською школою 1632 р. перетворилася в Київську колегію (академію). Києво-Могилянська академія була першим і єдиним православним вищим навчальним закладом Східної Європи. За короткий час вона стала міжнародним освітнім центром; не лише молодь з українських земель, а й зарубіжних країн йшла в Київ «по науку».

У Києво-Могилянській академії навчали різних мов, серед яких були старослов'янська й українська; їх впровадження в освітнє й наукове життя Нового часу сприяло зміцненню самосвідомості українського народу. Велика увага приділялась гуманітарним дисциплінам – історії, поезії, риториці, світовій літературі, філософії, богослов'ю. Викладались також географія, математика, фізика, астрономія, оптика, архітектура, економіка, медицина. Саме в Академії були започатковані основи нової української літератури і мови, формувалась школа вітчизняної філософії, знайшли тут свій початок і природничі науки та вища математика.

Фундатор Академії П. Могила перш за все прагнув пробудити у молоді інтерес до знань, «аби молодіж в справжній побожності, в звичаях добрих і в науках вільних навчена була». Найважливішим своїм завданням він також вважав організацію і розвиток книговидавничої справи. Важливого значення і статусу набула при П. Могилі філософія, написаний ним «Катехізис» на довгий час став програмним для філософських студій Академії. Також можна зазначити цілу плеяду просвітителів Києво-Могилянської академії: один з перших її професорів **Йосип Кононович-Горбацький** (пом. 1653) вважав, що *філософія і богослов'я, розум і віра повинні бути самостійними*; **Інокентій Гізель** (1600–1683) – просвітитель, історик, філософ, який вважав природне право вище закону Божого; **Стефан Яворський** (1658–1722) – письменник, церковний і політичний діяч, філософ; **Георгій (Григорій) Кониський** (1717–1795) та **Яків Козельський** (бл. 1728–1794). Найяскравіша постать серед вітчизняних просвітителів перш. пол. XVIII ст. – **Феофан Прокопович** (1677–1736) – український та російський громадський і церковний діяч, вчений, філософ і поет. Він прагнув звільнити філософію від схоластики, тому послідовно пропагував ідеї видатних вчених і філософів Нового часу. Просвітницькі ідеї вчений висловив і у вирі-

шенні проблем людини, її місця в природі й суспільному житті. *Справжня велич людини – в її творчій праці, завдяки якій створюються всі матеріальні і духовні цінності.* Великий інтерес виявляв Ф. Прокопович і до питання про взаємовідношення держави та церкви. Будучи прихильником монарха як «філософа на троні», він відстоював позицію підпорядкування церковної влади світській і одночасно доводив, що хоч влада дана монархові народом, але сама народна воля витікає з волі Божої.

До вихованців Києво-Могилянської академії належав і великий український філософ, поет, просвітитель **Григорій Сковорода** (1722–1794). *Справжнє щастя людини – в праці,* вважав мислитель. Мало не першим із філософів Нового часу він висунув *ідею перетворення праці в найпершу життєву потребу і найвищу насолоду.* Не всяка праця приносить людині щастя: такою є лише *«сродна» праця – це праця за покликанням.* *Через неї розкривається природа людини, розвиваються закладені в ній добрі начала.* *«Сродна» праця є ідеалом людського щастя.* Г. Сковорода – *найвидатніша постать у культурному житті України Нового часу.* Його гуманістичні та просвітницькі ідеї розвивали у наступному столітті Є. Гребінка, П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, І. Франко, які спираючись на різножанрову спадщину свого великого попередника (пісні, байки, вірші, притчі, діалоги, трактати, переклади, листи), піднімали на якісно новий рівень духовність українського народу.

Особливості розвитку європейського суспільства у XVII–XVIII ст. безпосередньо позначалися і на його художній культурі, що саме в цю епоху ставала *автономною і самостійною системою у світі культури.* Серед нових явищ художнього життя – повсюдне поширення *академій мистецтв.* В історії ж вітчизняного мистецтва велика роль належить *Російській Академії художеств* (відкрита 1757 р.), бо серед її випускників і викладачів – славетні українці: уродженець Глухова **Антон Лосенко** (1737–1773) в подальшому професор і академік, академік **Дмитро Левицький** (1735–1822) – син відомого київського гравера; майстер дивовижно могутнього таланту, скульптор **Іван Мартос** (1754–1835) походив з українського старшинського роду; українцем за походженням був випускник Академії, талановитий скульптор **Михайло Козловський** (1753–1802) – автор пам'ятника О. Суворову у Петербурзі. Тобто *загальноімперська художня культура значною мірою творилася вихідцями з України.* За словами Д. Антоновича, *«український народ, на нещастя для себе, далеко частіше віддавав свої найкоштовніші художні сили сусіднім народам, ніж сам їх діставав від чужих».* Разом з тим, як зазначає М. Попович, вихідці з України утворили в імперській столиці та інших містах Росії *особливий культурний світ,* який неможливо однозначно віднести ні до української, ні до російської культури. *Мис-*

тецтво Нового часу чимдалі більше набувало інтернаціонального звучання, в ньому чітко простежувалась тенденція виходу за національні межі.

Вагомими були досягнення української **музики** XVII–XVIII ст., що набувала сучасних форм. Неперевершені заслуги в царині класичної музики на рівні західноєвропейських митців мали українці, насамперед блискучі вихованці глухівської музичної школи. Наприклад, автор багатьох музичних творів, в яких відчутний вплив народної пісенності, **Максим Березовський** (1745–1777) вважається творцем класичного хорового концерту. Капельмейстер придворної капели в Петербурзі **Дмитро Бортнянський** (1751–1825), якого називають «українським Моцартом», перебуваючи в Італії, поставив популярні опери «Алкід»,

«Квінт Фабій» та «Креонт». Трагічною була судьба **Артемія Веделя** (1767 чи 1772–1808) – автора численних концертів, в яких відчувається вплив українського романсу. В цілому ж для української класичної музики Нового часу характерні професіоналізація творчості, формування концертних жанрів, утвердження автономії інструментальної музики.

Поряд з цим розвивався *партесний (багатоголосий) спів*. Так, у каталозі Львівського братства з 1697 р. партесний репертуар налічував 267 церковних творів! Їх автори – тогочасні українські композитори, найвидатнішим з яких був **Микола Дилецький** (1650–1723), що обстоював нотну систему запису музики, широко використовував світські мотиви й народні мелодії та написав перший підручник з теорії музики «Граматика музикальна» польською, німецькою і російською мовами. Поступово церковний партесний спів поширювався з України на всю Східну Європу. Визнаним центром музичної культури була Київська академія. Вивчені в Академії канти і псалми мандрівні дяки і студенти розносили по всій Україні. Пізніше для підготовки хористів у Глухові – столиці гетьмана К. Розумовського – створили співацьку школу, що підтримувала міцні зв'язки із західноєвропейськими музичними центрами.

Популярними жанрами української **літератури** Нового часу були: *драма, проповідницька література, поезія, прозова новела*. Значне місце у літературі епохи посідали *історичні твори*. Історична думка формувалася як активна складова у державницькій ідеології кращих представників українського суспільства. Окрім козацьких літописів це були літературно оформлені щоденники А. Филиповича, записки Я. Марковича, М. Ханенка, автобіографія І. Турчинського. Важливе значення для розвитку історичної думки в Україні та піднесення національної самосвідомості мала «Історія Русов іли Малой Росії», авторами якої, найпевніше, були представники козацько-старшинського роду батько та син **Григорій** (1725–1784) і **Василь** (1765–1845) **Полетики**. *Вперше була сформульована ідея відновлення державності України, відстоювалася ду-*

мка про самостійність українського народу, виділялися події в його історії, коли він боровся за свою свободу.

У XVII–XVIII ст. нові детермінанти поведінки народжували і нові відтінки емоційних реакцій, підсилювали інтенсивність психічного життя особистості в цілому і додавали її образу яскраво виражений драматизм. Звідси найважливіша типологічна особливість художньої культури XVII–XVIII ст. – її внутрішнє різноманіття, плюралізм художньої творчості, що приводив до взаємодії різних творчих методів і стилів. Серед них передусім виділяється **бароко** (італ. barocco – вибагливий, химерний та ісп. barroco – букв. «перлина неправильної форми») – стиль, що склався в Італії наприкінці XVI ст. **Лоренцо Берніні** (1598–1680), **Франческо Борроміні** (1599–1667) і **Мікеланджело Мерізі да Караваджо** (1573–1610) були його найвизначнішими представниками.

Українське, або «*козацьке*» бароко існувало протягом майже двох століть; воно мало самобутній національний характер і формувалося у складних соціокультурних умовах. *Найяскравіше бароко в Україні втілювалося у храмовому будівництві*, що відбувалося у Києві, полкових містах і Слобожанщині. Церква всіляко сприяла поширенню цього стилю, вбачаючи в ньому *ідеальну здатність мистецтва здійснювати могутній вплив на емоційний світ людини*. Серед видатних архітекторів вітчизняного бароко: **Іван Григорович-Барський** (1713–1785), **Петро Неєлов** (сер. XVIII ст.), **Варфоломій Растреллі** (1700–1771), видатним творінням якого стала Андріївська церква у Києві, **Бернард Меретин** (пом. 1759) – автор церкви св. Юра у Львові.

Більш складний та неоднозначний за своєю природою стиль **класицизм** (лат. classicus – взірцевий) набув найповнішого теоретичного обґрунтування у «Поетичному мистецтві» **Ніколи Буало** (1636–1711). Класицизм склався у Франції. *Основна тема класицизму – співвідношення часткового й загального стосовно змісту твору і принципу формотворення. Центром уваги був конфлікт індивідуального почуття і громадського обов'язку. Підпорядкування особистості державним інтересам, приборкування почуттів розумом, приношення щастя і навіть життя в жертву обов'язку – такий ідеал класицизму*. На думку його теоретиків, *об'єктивно властива світові краса – симетрія, пропорція, міра, гармонія – повинна відтворюватися у мистецтві в довершеному вигляді, тобто за античними зразками*. Вітчизняний класицизм, що найяскравіше проявився в архітектурі та образотворчих мистецтвах, пройшов майже віковий шлях у своєму розвитку; на епоху Нового часу прийшлися його ранній та частково зрілий (високий) періоди. Активне впровадження класицистичних ідей в

українській культурі здійснювалося через три центри – Петербург, Варшаву і Відень.

У середині XVIII ст. в українське мистецтво з Франції прийшов стиль *рококо* (франц. rococo), а разом з ним культ особистої насолоди і гедонізму. Характерними його рисами є *аристократизм, парадність, витонченість, панування граціозного орнаментального ритму, тяжіння до асиметрії композиції у прикладних мистецтвах*. Одночасно з рококо в художній культурі європейських країн з'явилися течії, які не мали власної стильової форми та й не відчували в ній потреби. Найзначнішою серед них був *сентименталізм* (франц. *sentiment* – почуття), що пов'язаний із суто просвітницькими уявленнями про властиві людині від природи доброту і чистоту. *Сентименталізм протиставляв розуму культ почуття, відводячи йому головну роль у творчості*. У вітчизняній художній культурі сентименталізм передусім проявлявся у романсовій ліриці, фортепіанних мініатюрах, напівфольклорних піснях, композиторських обробках народної музики. Саме із сентименталізмом пов'язана творчість майстра портрету та релігійного жанру **Володимира Боровиковського** (1757–1825), який народився в Миргороді і походив з родини іконописців. Його живопис вважається вершиною у мистецтві російського сентименталізму. На чужині митець з особливою гостротою відчував невгамовну тугу за Україною. Все це відбилося в його живописі кінця XVIII ст. У першій чверті XIX ст. В. Боровиковський, що залишався «справжнім полтавцем».

Таким чином, *бароко, класицизм, рококо, сентименталізм були породжені необхідністю виразити різні варіанти світовідчуження епохи Нового часу*. Можна стверджувати, що *творчість усіх провідних майстрів європейського мистецтва Нового часу демонструвала художньо-стилістичний синтез*. Співіснування та взаємозв'язок у XVII–XVIII ст. різних художніх моделей світу руйнувало «автоматизм» культурної орієнтації особистості. Тепер, щоб виявити свою культурну приналежність, необхідно було зробити вибір, що сприяло росту індивідуальної самосвідомості. Відбувався і зворотній процес: зростання ролі авторського начала в мистецтві, подальше залучення художніх творів у повсякденне життя та систему ринкових відносин розширювало можливості формування індивідуальних стилів, ствердження власного бачення, що також збагачувало різноманіття культурного процесу.

Висновки

1. XVII-XVIII ст. – епоха нових якісних змін в духовному житті України, що пов'язані з формуванням національної самосвідомості. Русійною політичною та культурною силою цього періоду було козацтво, завдяки якому у вітчизняній культурі Нового часу знайшли відображення найкращі риси українського національного характеру – прагнення до свободи, незалежності, розвитку в людині добрих начал.

2. Зміст культури визначався переважанням ідей Просвітництва з акцентом на поширення освіти, вдосконалення людського розуму як запоруки історичного поступу людства. У творчій спадщині професорів Києво-Могилянської академії, розв'язувалися проблеми сутності людини, сенсу її життя і щастя, шляхів його досягнення. У соціальній проблематиці домінував інтерес до актуальних проблем держави, власності, релігії, науки з позицій теорій «природного права» і «суспільної угоди».

3. Найважливіша типологічна особливість художньої культури Нового часу – її внутрішнє різноманіття, плюралізм художньої творчості, що привів до взаємодії в мистецтві України таких стилів, як бароко, рококо, класицизм, сентименталізм.